

Kamusal Alandaki Ekolojik Katalizörler Üzerine Bir Okuma: Komün-Aksiyon Üretimler

A Reading On Ecological Catalyts In Public Space:
Common-Action Productions

ENGLISH SUMMARY ON PAGE 53

ASLI ALDEMİR*
DİLEK YILDIZ**

» Günümüzde küreselleşen dünyada yaşanan göçler ve hızlı nüfus artışı ile birlikte 2030 yılında dünya nüfusunun %60'ının şehirlerde yaşıyor olacağı öngörülmektedir (Hayes, 2011). Kalabalıklaşan kentlerde doğal enerji kaynakları hızla tükenmektedir fakat bu kaynaklar, çok iyi bilindiği üzere oldukça kısıtlıdır. Doğal kaynakların kısıtlı olması ve hızla tükenmesi ve paralelinde artan enerji talebi, ekolojik sürdürülebilirliği günümüzde artık bir seçenek değil, bir zorunluluk haline getirmiştir (Litfin, 2017). Tasarımcılar

ise bu zorunluluk karşısında alternatif tasarım yöntemleri arayışına girmektedir (Aldemir, Çebi, 2017). Doğanın incelenip, çalışma prensiplerinin analiz edilmesi sözü edilen alternatif tasarım yöntemlerine ulaşmak için yararlanılan yaklaşımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, ekosistem düşüncesi ile tasarlanan, ekolojik dönüşüm ve müştereklik potansiyelleri içeren, 2015 IABA -Uluslararası Antalya Mimarlık Bienali- kapsamında gerçekleştirilen Komün-Aksiyon Bahçeler 1, 2016

Resim 1. Antalya Karaalioğlu Parkı'nda bulunan Komün-Aksiyon Bahçeler 1.
Fotoğraf: Dilek Yıldız.
Image 1. Common-Action Gardens 1 in Karaalioğlu Park. Photo: Dilek Yıldız.

Beşiktaş Uluslararası Bahçe ve Çiçek Festivali için üretilen Komün-Aksiyon Bahçeler 2 ve 2017 IABA kapsamında üretilen Komün-Aksiyon Duvarlar, sözü edilen alternatif tasarım yaklaşımının en yeni ve güncel örneklerinden biri olarak incelenmektedir. Bu üretimler, sahip oldukları ekolojik sürdürülebilirlikle ilgili yaklaşımlarının yanında kentliye emek vererek paylaşmayı, hasat almayı, doğa ile iç içe olmayı hatırlatan, birlikte düşündürerek eyleme geçmeyi tetikleyen güçleri nedeniyle “ekolojik katalizör” olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmanın amacı bu katalizörleri hem ekolojik hem de sosyo-kültürel boyutları ile inceleyerek kamusal alandaki sürdürülebilirliğe katkılarını ortaya koymaktır. Sözü edilen katalizörler, ekolojik sürdürülebilirlik bağlamında malzeme seçimi, doğal kaynakların verimli kullanımı ve permakültür bileşenleri ile sosyo-kültürel sürdürülebilirlik bağlamında ise katılımcılık boyutu ile değerlendirilmektedir. Tasarımcıların ve kullanıcıların katalizörleri nasıl algıladıklarını anlamak üzere, Komün-Aksiyon Bahçeler 1 ve 2 ile Komün-Aksiyon Duvarlar’ın tasarımcıları ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler ve gözlemlerden de yararlanılarak elde edilen sonuçlar nitel olarak değerlendirilmiş; bu veriler ışığında geleceğe yönelik bir tartışma başlatılmıştır.

Ekosistem Düşüncesi ile Kente Bakış

Tüm girdi ve çıktıları bir sistem olarak kabul eden genel sistem teorisine göre (Skyttner, 1996) sistemden bir parça eksilirse bu durum tüm sistemi etkiler ve ilerleyen zamanlarda sistemin çökmesine neden olabilir (Yazıcı, 2015). Sistem teorisinden öğrenilen bilgiyle ekosistem bilgisi sentezlendiğinde, tarif edilen sistemlerin var olmaya devam edebilmeleri için öncelikle kaynaklarını doğru kullanabilmeleri, az atık üretmeleri ve o atıkların geri dönüştürülebilir olmaları beklenmektedir. Bu bağlamda, kenti bir sistem gibi görüp anlamaya çalışmak, kaynaklar ile atıkları bir döngü içinde düşünerek kenti doğanın bir parçası olan “ekosistem”e benzetmek,

Resim 2. Komün-Aksiyon Bahçeler 1’de bitki yatağı. Fotoğraf: Dilek Yıldız.
Image 2. Planting hole in Common-Action Gardens 1. Photo: Dilek Yıldız.

ekosistem düşüncesiyle tasarlanmanın ilk adımıdır.

Yeang (2012, s. 30) ilk kez 1935’te İngiliz botanikçi Arthur George Tansley’in dile getirdiği ve Eugene P. Odum’un sistematik olarak tanımladığı ekosistemi, “doğadaki canlı ve cansız varlıkların belirli bir çevre içinde birbirleriyle etkileşime girerek oluşturdukları kararlı bir sistem” olarak tanımlar. Ekosistem önermesiyle tasarım yaklaşımına göre sisteme giren her türlü kaynak “girdi”, sistemden çıkan atıklar “çıktı” olarak adlandırılır. Ekosistemlerde çıktılar yeniden girdi olarak kullanılabilirler. Kentler birer ekosistem gibi görüldüğünde, ekosisteme dahil olan bileşenler enerji ve kaynaklar, sistemden kullanım sonrası çıkartılanlar atıklar ve sistemden atık olarak çıkartıldıktan sonra geri dönüştürülerek sisteme yeniden kazandırılanlar sistemin yeni girdi gereksinimini azaltarak döngüye katılırlar. Bir başka deyişle, ekosistem atık üretmez çünkü üretilen her atık başka bir türün besin kaynağıdır.

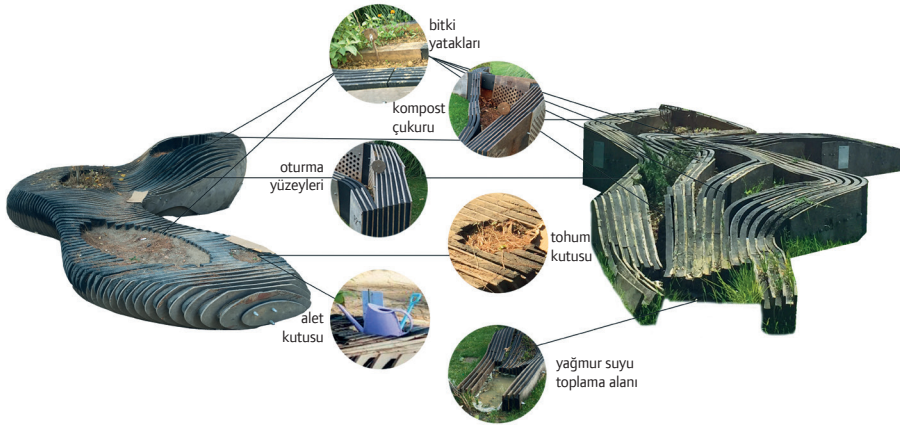
Ekolojik ve Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik

Doğal kaynakları verimli kullanmak

ekolojik sürdürülebilirliği sağlamanın ön koşullarından biridir. Güneş ve rüzgâr enerjisi gibi sürdürülebilir enerji kaynaklarından en üst düzeyde yararlanıyor olmak, yağmur suyunun bir kısmının toplanması ve istenilen şekilde ekosistem döngüsüne girdi olarak dahil edilmesi sürdürülebilir ekolojik sistemlerin olmazsa olmazlarından.

Ekolojik sürdürülebilir tasarımı gerçekleştirmenin bir diğer olmazsa olmazı ise malzeme seçimidir. Malzemenin üretiminden kullanımına kadar olan sürede harcanan enerji gömülü enerji olarak adlandırılır. Gömülü enerji yapı malzemesi üretiminde, malzeme dağıtımında, yapım sırasında ve yapı imhasında harcanan enerjinin tümüdür (Yeang, 2012). Ekolojik sürdürülebilir tasarımlarda gömülü enerjisi düşük olan malzemeler tercih edilerek, zararlı madde salınımı en aza indirilebilir ve kullanım sırasında kişiye zarar vermeyeceği gibi, kullanım ömrü dolduktan sonra da atık oluşturmayıp tıpkı ekosistemde olduğu gibi geri dönüştürülebilir.

Permakültür ilkeleri incelendiğinde, ekosistem düşüncesine temellenen tasarım ilkeleri ile benzer noktaları

Resim 3. Komün-Aksiyon Bahçeler 1 ve 2'ye dair bir diyagram.

Image 3. A Diagram of Common-Action Gardens 1 and 2.

Komün-Aksiyon Bahçeler 1 (solda).

IABA, 3. Uluslararası Antalya Mimarlık Bienali 2015, Karaalioğlu Parkı, Antalya

Tasarım Niyetleri:

Bir kent mobilyası olarak kentliye hizmet vermek, permakültür üzerinden sosyal ilişkileri tetiklemek ve ekolojik sürdürülebilirlik üzerine farkındalığı arttırmak.

Üretim Tekniği: Lazer Kesim, CNC

Kullanılan Malzemeler: Ahşap plakalar, çelik tijler ve EVA.

Permakültür Bileşenleri: Yenilebilir yöresel bitkiler, tohum kutusu, alet kutusu

Komün-Aksiyon Bahçeler 2 (sağda).

Uluslararası Beşiktaş Bahçe ve Çiçek Festivali 2016, Sanatçılar Parkı, İstanbul

Tasarım Niyetleri: Bir

kent mobilyası olarak kentliye hizmet vermek, permakültür üzerinden sosyal ilişkileri tetiklemek ve ekolojik sürdürülebilirlik üzerine farkındalığı arttırmak.

Üretim Tekniği: Lazer Kesim, CNC

Kullanılan Malzemeler: Ahşap plakalar, çelik tijler ve EVA.

Permakültür Bileşenleri: Yenilebilir bitkiler.

bulunmuş ve bu durum ekolojik sürdürülebilirlik açısından kıymetli görülmüştür. Permakültür ilkelerinde de ekosistemdeki döngü prensibindeki gibi girdi ve çıktı dengesinin gözetildiği görülebilir (Holmgren, 2015). Kentte permakültür ilkelerinin önemli uygulama alanlarından biri olan bostanların sürdürülebilir peyzaj, yerel üretim ve üretken toplulukların kurulması, tüketicinin gıdaya kolay ulaşması, atalık tohum, kadim tarım bilgisi, kentli insanın toprakla buluşması, kırsala özgü kokuların ve tatların şehirde de ulaşılabilir olması gibi anlamları çağrıştırdığı düşünülebilir (Yoğurtcuoğlu, 2017). Ancak bostanların ekolojik sürdürülebilirlik bağlamında sürdürülebilirliğe katkıları değerlendirilmek istendiğinde, mekân, malzeme ve eylemin üretilmek istenilen tartışmada yalnız kalacağı düşünülebilir. Ekolojik malzeme seçimi ve ekosistemdeki dönüşümlerin devamlılığı göz önünde bulundurulduğunda, ekolojik sürdürülebilirliğin kentsel üretimler üzerinden sağlanabileceği öngörülebilir. Bu noktada, bir döngünün işliyor olup olmadığı, farklı ölçekteki örneklerin çıktılarını incelenerek anlaşılabilir.

Ekolojik sürdürülebilirlik tek başına sürdürülebilir gelişimi sağlamak için yeterli olmamakta ancak sosyo-kültürel ve ekonomik boyut da ekolojik sürdürülebilirliğin tamamlayıcıları olarak devreye girdiğinde sürdürülebilirlik bir bütün olarak anlam kazanmaktadır. Sosyal sürdürülebilirliğin literatürde geçen en yaygın tanımı "toplumun şimdiye ait

ihtiyaçlarını gelecekteki ihtiyaçlarını riske atmadan karşılayabilen gelişme"dir (WCED, 1987, s. 40). Chiu (2003)'ya göre kültürel sürdürülebilirlik ise, sosyal ilişkileri, değer, kural, gelenek ve görenekleri, eşitlik ve yaşam tarzını kapsamaktadır. Bu noktada kültürün toplumla iç içe olan ilişkisi; sosyo-kültürel sürdürülebilirliğin her kültüre ve çevreye özgü değişkenlerle ortaya konulabileceğini göstermektedir. Farklı akademisyenlerin farklı boyutlarını ön plana çıkararak incelediği sosyo-kültürel sürdürülebilirlik; eşitlik ve demokrasi, kaynaklara, toplumsal hizmetlere ve fırsatlara eşit erişim, toplumsal sağlık (refah seviyesi), çevresel farkındalık (ortak değer yargıları, hedefler, tarihi çevrelerin değerini anlama, çeşitli sanat ve kültür etkinliklerine katılım, karar verme süreçlerine dahil olma, vb.) olarak özetlenebilir (Sachs, 1999; Chiu, 2003).

Bir Ekolojik Katalizör Olarak Komün-Aksiyon Üretimler

Katalizör, kimya literatüründeki hızlandırıcı anlamının yanında, eylemi tetikleyici, aktive edici olarak tarif edilebilir (Catalyze, 2018). Bu yazı kapsamında "ekolojik katalizör", kentliyi ekolojik sürdürülebilirliğe dair düşündüren ve bu anlamdaki farkındalığın artmasını sağlayarak ekolojik sürdürülebilirliğe katkı yapan, beraberinde kolektif eylemleri kendi üzerinden üreten, birlikte aktivite yapmaya davet eden, katılımıcılığı ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliği arttıracak etkisi olan üretimler için kullanılmıştır.

Tüm bu kavramsal alt yapının sonunda ekolojik katalizör olup olmadığı sorgulanan, kullanıcıları bir araya getirip, ortak eylemlerde buluşturmak adına potansiyel vadeden komün-aksiyon üretimlerin her biri, üretim tekniği, malzeme, permakültür ve eylem dinamikleri açısından farklı görüle de, bir diğerinin bilgisi ile üretilmiştir. İlk iki üretimin kent mobilyasını andıran bahçe strüktürleri, üçüncü üretimin ise strüktür yaratmanın ötesinde ekolojik bir mimari eleman -duvar- tasarlama niyeti ekolojik katalizör üzerinden bir tartışma başlatabilmek adına kıymetli görülmüştür.

Komün-aksiyon üretimlerin tasarımcılarıyla 1, 2, 3 görüşmeler ve yerinde gözlemler yapılarak komün-aksiyon üretimlerin ekolojik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirlik bağlamındaki katkıları irdelenmektedir. Elde edilen görüşme kayıtları, gözlemler ve literatür taramasının sonunda komün-aksiyon üretimler özelinde ekolojik katalizör kavramı üzerine yapılacak tartışmanın üretilmesi hedeflenmektedir.

Komün-Aksiyon Bahçeler 1 ve 2

Bu çalışmada incelenecek olan ilk ekolojik katalizör, 2015 IABA Uluslararası Antalya Mimarlık Bienali için Antalya Karaalioğlu Parkı'nda üretilen "Komün-Aksiyon Bahçeler"dir. Karaalioğlu Parkı her yaştan kullanıcıya hitap eden, uzun yürüyüş parkurları, kafeteryaları ve deniz manzarası ile kullanıcıyı kendisine çeken bitki örtüsü bakımından da zengin, tarihi bir parktır. 2016 Beşiktaş Uluslararası Bahçe ve Çiçek Festivali için üretilen Komün-Aksiyon Bahçeler- 2 ise İstanbul Etiler'de kentlinin ortak kullanımına açık Sanatçılar Parkı'nda konumlanmaktadır. Bu park kapalı sitelerin hemen yanında, iş merkezlerine yürüme mesafesinde bulunmaktadır. Parkın sınırları ise demir korkuluklarla keskin olarak belirlenmiştir. Parkta bir restoran, bir çocuk oyun alanı ve yürüyüş parkurları mevcuttur.

Her iki komün-aksiyon bahçe üretimi de kamusal park alanlarında uygulanmıştır, malzeme ve üretim tekniği anlamında benzer nitelikler göstermektedir (Resim 3). Bu üretimler yüzey eğrilikleri ve kanalları ile yağmur suyunu toplamakta, yörenin yerel ve yenilebilir bitkilerini kendi haznelerinde barındırmakta, aynı zamanda kompost çukuru ile organik atıkları toprağa geri dönüştürebilmektedir (Akipek, Yazar, Aydın, 2016).

Vadettikleri kolektif permakültür anlayışının yanı sıra isminin iletişimi de andırdığı tasarımcıları tarafından vurgulanan bu bahçe strüktürleri, kent mobilyasını andıran oturma yüzeyleri ile kullanıcıları kendileriyle etkileşime çekebilme potansiyelini taşımakta ve bu özellikleri onları müşterekliğe davet etmektedir (Resim 1, 2, 4, 5).

Resim 4. Komün-Aksiyon Bahçeler 2'ye Sanatçılar Parkı girişi yönünden bakış. Fotoğraf: Aslı Aldemir.
Image 4. Common-Action Gardens 2 in Sanatçılar Park in Etiler. Photo: Aslı Aldemir.

Komün-aksiyon üretimlerin peyzaj mimarlarından olan Dilek Yürük, kent bahçelerinde yenilebilir bitkilerin peyzaj ögesi olarak tercih edilmediğini eleştirmiş, var olan düzeni değiştirmek adına bir girişim olarak, hem kullanıcıları birlikte aktivite yapmaya teşvik etme potansiyelini barındıran, hem de yöresel bitki tohumlarının sürdürülebilirliğini sağlayan yenilebilir bitkileri tasarımlarında kullandıklarını dile getirmiştir.

"Bu birlikteliği -mimarlık ve permakültür- çok heyecanlı buluyorum. Mimarlık ve permakültür birleşince insanlar bu sefer o aktarmaya çalıştıklarımıza dikkat etmeye başlıyorlar; bu durum, bir olta gibi, bir havuç gibi onları etkiliyor..." (Dilek Yürük, 26.12.2016).

Her iki komün-aksiyon üretiminde de bitki üzerinden kurulan ekosistem

fikrinin oldukça önemsendiği açıktır. Ancak Komün-Aksiyon-1 ve 2 permakültür açısından kıyaslanmak istendiğinde aralarındaki en önemli farkın tohum saklama kutusu olduğu düşünülebilir. Tohumların optimum bekleme koşullarında saklanamaması nedeniyle sürdürülebilir olduğunun düşünülmemesi Komün-Aksiyon Bahçeler-2'de tohum saklama kutusunun tercih edilmemesine sebep olmuş olabilmektedir.

Komün-aksiyon üretimlere bakıldığında tasarlanan sistemin, sadece dijital üretim teknikleri, ekolojik malzeme seçimi ve permakültür üzerinden değil sosyal ilişkilerin tetiklenmesi ve farkındalık yaratmak üzerinden de kurulmak istendiği aşikârdır:

"...Bir bahane, bir neden ile karşılaştırmak işte bu çok önemli.

Resim 5. Komün-Aksiyon Bahçeler 2: Üretime Sanatçılar Parkı girişi yönünde bakış (Fotoğraf: Aslı Aldemir).
Image 5. The view from the entrance of Artists Park to Common-Action Gardens 2 (Photo: Aslı Aldemir).

Ortak yaptığınız herhangi bir eylemde birbirinizle konuşmaya başlıyorsunuz. Hangi meslekten olduğunuz ya da yaşınız ne kadar farklı olursa olsun üretimin içerisine dahil olabiliyorsunuz. (Fulya Özsel Akipek, 26.12.2016).

Komün-Aksiyon Bahçeler-1 ve 2’de kullanılan malzemenin ahşap plakalar, çelik tijler ve EVA (ethylene-vinyl acetate) olduğu bilinmektedir. EVA konusunda tasarımcılar öncelikle doğaya zararlı bir malzeme olup olmadığını araştırmışlar, bu malzemenin deniz terliklerinin tabanını oluşturduğunu, suya dayanım performansı ve dolgu malzemesi sağlayarak sistemi hafiflettiğini keşfettikten sonra EVA’nın ekolojik bir malzeme olduğuna ikna olarak tasarımlarında kullanmışlardır. Akipek ve Yazar, Komün-Aksiyon Bahçeler-1’den öğrendikleri doğrultusunda maliyetin düşürülüp, malzemenin daha az kullanılabilmesi bir yol aradıklarını ve bu niyetlerini Komün-Aksiyon Bahçeler-2’de neredeyse yanı yarıya EVA plaka

kullanarak gerçekleştirebildiklerini ifade etmişlerdir. Ancak lazer kesici ile kesilen bu ahşap plakaların -ne kadar endüstriyel ahşap olarak seçilmişse de- elektrik kullanılarak kesiliyor olmalarının ve çelik tijlerin kullanımının üretimin gömülü enerjilerini yükselttiği düşünülmektedir.

Komün-Aksiyon Duvarlar

Tasarımcılar, daha önceki üretimlerinin ardından 2017 yılında gerçekleştirilen IABA için, Komün-Aksiyon Bahçeler-1’in bulunduğu Karaalioğlu Parkı’nda “Komün-Aksiyon Duvarlar”ı tasarlamışlardır. Bahçelerdeki malzeme ve üretim kararlarının aksine tasarımcılar, toprak bazlı malzeme ve kalıp yöntemi ile ürettikleri duvarı; kullanıcı ile ilişki, düşey permakültür, üretim ve tüketim pratikleri anlamında tartışmaya açmışlardır.

Komün-Aksiyon Duvarlar’ın tasarımcılarından Fulya Özsel Akipek, “Hafriyat toprağından elde edilen malzemesiyle, boşluklarında

yaşattığı bitkilerle, insanları doğayla buluşturmasıyla ve kullanımı bittiğinde moloza dönüşmeden toprağa karışacak bir sistem kuran bu duvar, sürdürülebilir, ekonomik ve ekolojik bir mimari için yenilikçi bir öneri”dir diyerek, ürettikleri performatif duvarı tanımlamıştır (Akipek, 2018, s.28). Kullandığı malzeme ve üretme aklı bağlamında değerli görülen bu duvarın, geleneksel yöntemler ile teknolojiyi mimarlık bağlamında birleştirdiğinden söz edilebilir (Resim 6).

Tasarımcıları, toprak yapıların yaygınlaştırılması üzerine çalışmalarını sürdüren Prof. Dr. Ruhi Kafesçioğlu’nun kil, kireç, toprak ve su ile hazırladığı alker yöntemini (Kafesçioğlu, 2017) temel alarak oluşturdukları toprak karışımı şöyle anlatmışlardır: “Tüm bu araştırmalar ve denemeler sonucunda killi toprağı alçı ve kirecin yanı sıra minimum oranda akrilik, cam elyafı, perlit gibi malzemeler ekledik” (Akipek, 2018, s. 31).

Komün-Aksiyon Üretimler’in doğada kolayca yok olabilen ahşap, EVA ve toprak malzeme tabanlı üretimler olması, doğal kaynakların verimli kullanımını sağlamaktadır.

Üretilen bahçe strüktürlerinin ardından, bir sınır ya da geçirgen bir yapı elemanı olarak görülebilecek duvar ile ilgili tartışmaların doğa ve insanla kurulan ilişki bağlamında potansiyel vadeden bir yapı elemanı olabileceği düşünülmüştür. Tasarımcılar, bu tartışmanın ürettiği kent bahçesinde inşa edilen “duvar”ı bir bahçe strüktürü olmasının ötesinde bir yapı elemanı olarak da kullanılabilmesini aktarmışlardır.

“Bu duvar, nefes alan, boşluklu, düşey bir bostan gibi davranan performatif bir yapı elemanıdır” (Akipek, Yazar, 08.03.2018).

Tasarımcıların sıklıkla bahsettiği üretilen sisteme dahil olma durumu, komün-aksiyon üretimlerinin temel dinamiği olarak okunmaktadır. Bu üretimler tasarımcılarına göre, yalnızca ekolojik sürdürülebilirlik ile doğrudan ilişki kurmakla kalmayıp, katılımcılığı, farkındalığı ve tanışmaları tetikleyicidir. Kullanıcıların hiç tanımadıkları diğer kullanıcılar ile ekolojik bir üretim üzerinden bağ kurmaları, vakit

geçirebilmeleri ve ortak paylaşımlarda bulunabilmeleri sosyo-kültürel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesine katkıda bulunmaktadır (Resim 7-8).

Komün-Aksiyon Duvarlar'da malzemenin gömülü enerjisi, hafriyat atığı toprağın kullanılması ve kalıp tekniği ile tokmaklanarak üretilmesi sonucunda ilk iki üretimden daha azdır. Bu duvarda yeri yokmuş gibi görünen kompost aslında doğrudan üretimin kendisidir; zira toprak yeniden toprağı üretmiştir. Ekolojik katalizörün temel birimleri tamamen geri dönüşen, artık orada olması istenmediğinde yeniden toprağı dönüşecek bir ekosistemin kendisidir.

Doğa, hesaplamalı tasarım ve mimarlık arasında bir arayüz oluşturma niyeti ile üretildiğı düşünölen Komün-Aksiyon Duvarlar'da, diğeri iki üretimde olduğı gibi permakültür önemsenmiştir. Toprağın kalıplara dökölüp sıkıştırılması ile üretilen bu ekolojik katalizör, iç bükey hatları -gyroid- sayesinde yağmur suyunu toplayarak kanallara aktarmakta ve damla sulama sistemi ile ekilen bitkilerin sulanması sağlanmaktadır. Önceki iki komün-aksiyon üretimde olduğı gibi, bu ekolojik katalizörde de yörenin yenilebilir bitkileri haznelere yerleştirilmiş, bir bahçe strüktürü olmanın ötesinde ekolojik bağlamıyla sürdürülebilir olarak üretilen bu performatif duvarın düşey bir bostana dönüşebileceğinin, katılımcılara aktarılmak istendiğı düşünölmüştür.

Komün-Aksiyon Bahçeler'deki yerel tohumları üretimin haznelerinde saklayıp, mevsimi geldiğinde dikilmeye hazır halde bekletme fikri Komün-Aksiyon Bahçeler-2'de olduğı gibi Komün-Aksiyon Duvarlar'da da geri plana atılmış ve yalnızca bitki köklerinin sürdürülebilirliği ile yetinilmiştir.

Komün-Aksiyon Duvarlar'da kullanılan malzeme ile ilgili olarak, tasarımcılar yaklaşık altı aylık bir araştırma süreci geçirdiklerini ve Fibrobeton firmasının malzeme araştırmaları konusundaki desteğini alarak bu deneyimlerini nasıl geliştirdiklerini aktarmışlardır. Komün-aksiyon üretimlerin doğada kolayca yok olabilen ahşap, EVA ve toprak malzeme tabanlı olması, doğal kaynakların

damla sulama sistemi

toprak birimler

bitki yatakları

verimli kullanımını sağlamakta; bu da tasarımcıların üretimlerini ekosistem düşüncesi ile tasarlandıklarını göstermektedir.

Komün-Aksiyon Üretimler Hakkındaki Görüşler ve Değerlendirmeler

Komün-aksiyon üretimlerin kullanıcılar tarafından ne ifade ettiğinin araştırılması kapsamında alanda karşılaşılan kullanıcılarla görüşmeler yapılarak, tasarımcıların kullanıcılar tarafından nasıl anlaşıldığı, katalizörlerin nasıl kullanıldığı, kullanıcılara neler çağrıştırdığı ve ortaklık faaliyetlerinde nasıl bir rolü olduğı görüşmeler ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu sayede komün-aksiyon üretimler üzerinden tasarımcıların öngörülerini ve kullanıcıların çağrıştırmaları üzerinden tartışma üretilebilecektir.

Aşağıdaki alıntıda görüldüğü üzere, Komün-Aksiyon Bahçeler'in kullanıcılar tarafından bir kent mobilyası olmaktan

Resim 6. Komün-Aksiyon Duvarlar diyagramı

Image 6. Common-Action Walls Diagram. Komün-Aksiyon Duvarlar IABA, 3. Uluslararası Antalya Mimarlık Bienali 2018, Karaalioğlu Parkı, Antalya.

Tasarım Niyetleri: Atık malzemeyle doğadan olanın yeniden doğaya kazandırıldığı, permakültür ile ilişkisi ve ekolojik sürdürülebilirlik anlamında farkındalık yaratabilecek performatif bir duvar tasarlamak.

Üretim Tekniği: Kalıba dökölerek tokmaklama. Kullanılan Malzemeler: Kili toprak, kireç, alçı, su, elyaf ve perlit.

Permakültür Bileşenleri: Yenilebilir yöresel bitkiler, doğal sulama kanalları.

Resim 7. Karaalioğlu Parkı'ndaki Komün-Aksiyon Duvarlar.

Fotoğraf: Dilek Yıldız. Image 7. Common-Action Walls in Karaalioğlu Park. Antalya. Photo: Dilek Yıldız.

Resim 8. Komün-Aksiyon Duvarlar'da bitki yatakları. Fotoğraf: Dilek Yıldız.
Image 8. Planting holes in Common-Action Walls. Photo: Dilek Yıldız.

çok bir sanat eseri olarak algılandığı, bu sebeple kullanıcıların oturmaya bile çekindikleri saptanmıştır.

“Bu aynı zamanda bir bank mı? İyi ki bunun üzerinde ayakkabılarıyla gezinen çocuğa kızmamışım...” (Güvenlik görevlisi ile yapılan görüşme).

Komün-Aksiyon Bahçeler'in sanat eseri olarak görülüp dahil olunmaktan korkulması, muhtemeldir ki tasarımcılarca da fark edilip, Komün-Aksiyon Duvarlar'da oturma alanını merkeze alan bir kurgu izlenmemiştir.

Park ve bahçe tasarımlarında genellikle tercih edilmeyen yenilebilir bitkilerin komün-aksiyon üretimlerde kullanılması, üretimlerin görüşme yapılan kullanıcılarca fark edilmemiş bir başka madde olarak sıralanabilir. Bir kullanıcının bu durumu destekleyen yanıtı şudur:

“...Ne yani orada patlıcan, patates, nane mi var? İyi. Biz de toplayalım oradan, hiç haberimiz olmadı...” (Kullanıcı ile yapılan görüşme).

Ayrıca kompost çukuru da -bahçıvan dahil- kullanıcılar tarafından organik atıklardan mahrum bırakıldığından gübre üretimi gerçekleştirilememiştir. Bahçıvanın bu konu ilgili söyledikleri şunlardır:

“Biz ilk zamanlarda kurumuş yaprakları, kesilmiş çimleri -kompost çukuruna- atıyorduk ama sonraları atmamaya başladık” (Bahçıvan ile yapılan görüşme).

Temel hedeflerinden biri katılımı teşvik etmek olan komün-aksiyon üretimlerin, üretilen bitkilerin ekilmesi,

sulanması ve çapalanmasının yalnızca güvenlik görevlisi ve bahçıvan tarafından yapıldığının görüşmeler sonucunda ortaya çıkması nedeniyle bu hedefini gerçekleştirmediği söylenebilir. Ancak görüşme sonunda kullanıcıların üretimin ve üretilmek istenenlerin farkına vardıkça -tasarımcıların öngördüğü gibi- ifadelerini aksiyona geçirici yeni söylemlerle güncelledikleri görülmüştür:

“Sinan Amca'ya kompost çukurunu anlattıktan sonra, yediği narın kabuklarını kompost çukuruna attığını gördük, arkadaşlarına da 'bundan sonra meyve çöplerini buraya atın' dediğine şahit olduk” (Komün-Aksiyon Bahçeler'in tasarımcılarından Elif Soylu ile yapılan görüşme).

Sonuçlar ve Öneriler

Bu çalışmada kamusal alanda uygulanmış küçük ölçekli üretimler olan Komün-Aksiyon Bahçeler 1 ve 2 ile Komün-Aksiyon Duvarlar ekolojik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmiştir. Bu üretimlerin hem ürün hem de üretim süreci bağlamında incelenmesi ve tasarımcıları ile yapılan görüşmeler sonucunda;

- malzeme seçimi, doğal kaynakları verimli kullanımı ve permakültür bileşenlerini sağlaması üzerinden kentin ekolojik sürdürülebilirliğine sağladığı katkı açıkça görülmekte;
- bunun yanı sıra kentliye sürdürülebilirliği düşündürüp, emek vererek paylaşmayı, birlikte üretmeyi ve hasat almayı hatırlatacak üretimler

olarak sosyo-kültürel sürdürülebilirliğe de katkıda buldukları ve tüm bu tüm katkıların toplamında “ekolojik katalizör” görevini yerine getirdikleri düşünülmektedir.

Ekolojik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliği artırma potansiyeli anlamında Türkiye'de bir ilk olan ve örnek model oluşturan bu üretimler, ilk olmaları nedeniyle ki, henüz toplumda işlevleri ve amaçlarının anlaşılması bağlamında yeterli düzeyde bir farkındalık oluşmamıştır. Ancak bu örneklerin çoğalması ve tek bir birim ölçeğinden çıkarak kamusal alanlarda daha büyük ölçeklerde uygulanmaya başlanması ile toplumda bu konudaki farkındalığın da artması olasıdır. Farkındalığın artırılması için belli zamanlarda birlikte dikim ve hasat faaliyetleri planlanabilir ve bu aktivitelerin çeşitli kanallarla duyurusu yapılabilir. Yatay ve dikey birer bostan gibi davranan bu strüktürlerin, kent içindeki bostan tanımıyla örtüştüğü ve bu bostanlar ile entegreli hale geldiğinde etkilerini arttıracığı düşünülmektedir. Yenilebilir bitkilerin kent içindeki üretimler ile birlikteliklerine dair farkındalık arttıkça bu üretimler de etkin bir şekilde kullanılmaya başlayacaktır. Böylece bu üretimler üzerinden kullanıcılar birbirleriyle temas kurabilecek, katılımın sağlanması ile aksiyon üretimler kentin ekolojik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliğinde tasarımcılarının öngördüğü gibi tohum etkisi yaratılabilecektir.

Ek olarak, komün-aksiyon üretimlerinin bulunduğu Karaalioğlu ve Sanatçılar Parkı'nda bulunan kafeteryada ekolojik katalizörlerden hasat edilen ürünlerin bir kısmının kullanılması ve hangi ürünlerin kullanıldığının menülerde belirtilmesi kullanıcıda merak uyandırarak komün-aksiyon üretimlere dair farkındalığı artırabilir. Kafeteryaya gelen kullanıcı böyle bir hasadı ekolojik üretimden kendisinin de yapabileceğini öğrenebilir. Bu durum sayesinde kullanıcı komün-aksiyon üretimlerin katılımcısı olarak döngüye katılabilir.

Komün-Aksiyon üretimlerin belediyeler ve sponsorlar tarafından fark edilmesi, en az kullanıcılar tarafından fark edilmesi kadar önemli görülebilir. Bu tür üretimlere yönelik

tasarımcılara malzeme araştırmaları, lojistik, bütçe, mekân, tanıtım vb. kalemlerde imkân sağlanabilir. Böylelikle, ekolojik katalizörler niteliksel ve niceliksel olarak geliştirilip, ekolojik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliğe olan farkındalığın daha da artırılması sağlanabilir.

Bu araştırma sonucunda elde edilen verilerin ve yorumların daha sonraki çalışmalara ışık tutması beklenmektedir. Böylece gelecekte üretilecek yeni ekolojik katalizörlerin, tasarımcıların niyetlerinin ötesinde -onların bile öngörmedikleri potansiyelde- kullanması sağlanarak, sosyo-kültürel sürdürülebilirliğe katılımcı üretim üzerinden katkıda bulunmaları mümkün olabilecektir.

Notlar:

1. Komün-Aksiyon Bahçeler ekibi: Fulya Özsel Akipek, Tuğrul Yazar, Aslı Aydın, Elif Soylu, Tunç Şenman, Alara Lüküs, Burak Güney, Tufan Işcan, Burcu Serdar Köknar, Hande Kalender, Dilek Yürük.
 2. Komün-Aksiyon Bahçeler 2 ekibi: Fulya Özsel Akipek, Tuğrul Yazar, Aslı Aydın, Işıl Çokuğraş, Dilek Yürük, Elif Soylu, Cemre Acar, Burcu Serdar Köknar, Hande Kalender.
 3. Komün-Aksiyon Duvarlar ekibi: Fulya Özsel Akipek, Tuğrul Yazar, Dilek Yürük, Gizem Akgün, Işıl Çokuğraş, Özgül Öztürk Aksu, Serkan Uysal.
- Proje ekibinin künyelerine <http://potplus.org> adresinden ulaşılmıştır.

Referanslar:

1. Akipek, Özsel, Fulya & Yazar, Tuğrul & Aydın, Aslı, 2016, "Performansa Dayalı Tasarım-Araştırmaları için Prototipler: Kent Bahçesi Strüktürleri", X. Mimarlıkta Sayısal Tasarım Ulusal Sempozyumu, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
2. Akipek, Özsel, Fulya, 2018, Kent-Doğa Arakesitinde Sıkıştırılmış Toprak Bir Duvar: "Komün-Aksiyon Duvarlar", Mimarist 62, İstanbul, s. 28-33.
3. Aldemir, Aslı & Dursun, Çebi, Pelin, 2017, "Sustainable Architecture With Technology and Science", 3rd Energy for Sustainability International Conference - Designing

Cities & Communities for the Future, 8-10 Şubat, Funchal, Madeira, Portekiz, ISBN: 978-989-98949-8-3, ID 12, s. 4.

4. Butlin, John, 1987, "World Commission on Environment and Development", Our Common Future, London, Oxford University Press, USA, s. 284-287.

5. Catalyz, 2018. Merriam-Webster Dictionary, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/catalyze#medicalDictionary>, (Erişim: 07.07.2018).

6. Chiu, Rebecca, 2003, "Social Sustainability and Sustainable Housing", Housing and Social Change: East, West Perspectives, (ed.) Ray Forrest., James Lee, Routledge, London, New York, s. 221-239.

7. Hayes, Patrick, 2011, "The Crowded City: People on the Move", The Lure of the City, from Slums to Suburbs, (ed.) Austin Williams, Alastair Donald, Pluto Press, Chicago, s. 55-76.

8. Holmgren, David, 21.01.2015, "Permakültür - Sürdürülebilirliğin Ötesinde İlike ve Yollar", (çev.) Ayda Sevin Küyel, <http://permakulturplatformu.org/2015/01/21/permakultur-ilkeleri/>, (Erişim: 10.09.2017).

9. Kafesçioğlu, Ruhi, 2017, Çağdaş Yapı Malzemesi Toprak ve Alker, İTÜ Vakfı Yayınları, İstanbul.

10. Litfin, T. Karen, 2017, Eko Köyler, (Çev. Pınar Ercan), Alfa Yayınları, İstanbul.

11. Sachs, Ignacy, 1999, Social Sustainability and Whole Development, Sustainability and the Social Sciences, (ed.) Egon Becker, Thomas Jahn, Zed Books and UNESCO, New York, s. 25-36.

12. Skyttner, Lars, 1996, General Systems Theory: An Introduction, Macmillan Press, Londra.

13. Yazıcı, Sevil, 2015, "Doğal Sistemlerden Öğrenmek: Parametre, Kural ve İlişkiler", IX.

Mimarlıkta Sayısal Tasarım Ulusal Sempozyumu Sürdürülebilir Sayısal Ekolojiler Sayısal Tasarım, Malzeme, Başarım, (ed.) Sevil Yazıcı, Canan Akoğlu, Ayşe Özbil Torun, Işıl Tekçe, Ü. Ceren Bayazitoğlu, Özyeğin Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 144-155.

14. Yoğurtcuoğlu, Gökçe, Su, 2017, Bostan Hikayeleri Dergisi, Sayı 1, <https://issuu.com/bostanhikayeleri/docs/dergi-2017-kasim>, s. 4-10, (Erişim: 07.09.2018).

15. Yeang, Ken, 2012, Ekotasarım: Ekolojik Tasarım Rehberi, (Çev. Semih Eryıldız, Demet Eryıldız), Yem Yayınları, İstanbul.

*Aslı Aldemir

İstanbul Teknik Üniversitesi

**Dilek Yıldız, Doç. Dr.

İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

A Reading on Ecological Catalysts in Public Space: Common-Action Productions

DİLEK YILDIZ, ASLI ALDEMİR

» Today, along with the city's population rapid increase, the limited natural energy resources of the earth are decreasing and this situation requires effective and controlled use of existing resources. Nowadays, this process causes ecological sustainability to become a necessity instead of a choice. However, in order to provide sustainable development, it is not adequate to ensure only ecological sustainability on its own; but it is also necessary to add socio-cultural sustainability to ecological sustainability. In this study, which is based on both ecological and socio-cultural sustainability, ecological sustainability is discussed through general system theory, ecosystem, cycle, efficient use of energy, material selection and permaculture components; while socio-cultural sustainability is discussed through participation. It can be said that ecological productions in public space can act as a seed in the city. They can be thought of as triggering action producing and thought-provoking works. In this sense, examined ecological productions are seen as "ecological catalysts". The aim of this study is to reveal the contribution of these ecological catalysts, which in this case are Common-Action Gardens 1-2 and Common-Action Walls produced in Antalya and İstanbul between 2015-2017, to public sustainability on these two main concepts. For this purpose, the mentioned ecological catalysts were examined in the context of both product and production process and interviews were conducted with their designers. Common-Action catalysts are examined with a critical view in the context of ecological and socio-cultural sustainability and it is aimed to produce inferences that will guide future studies.